

Tupakasta ja nikotiinista vieroitus

Finnish Institute for
Health and Welfare

13.3.2024

Tupakasta ja nikotiinista vieroitus

Rakenteet

Tietojohtaminen

Osaamisen
vahvistaminen

Viestintä

Hyvät käytännöt

Erityisen tuen tarpeessa
olevat

1. Rakenteet

Suositus 1.1: Hyvinvointialue nimeää tupakasta ja nikotiinista vieroituksen koordinoinnille **vastuutahon** (esimerkiksi olemassa oleva työryhmä) ja varaa vieroitustoimintaan tarvittavat resurssit hyvinvointialueella.

Suositus 1.2: Vastuutaho **asettaa vuosittaiset tavoitteet ja ohjaa** koko organisaation tupakasta ja nikotiinista vieroitusta, varmistaen toimivan kokonaisuuden mukaan lukien hoitopolut perusterveydenhuollon (ml. opiskeluhuolto ja suun terveydenhuolto), erikoissairaanhoidon ja työterveyshuollon kanssa.

Suositus 1.3: Vastuutaho **kokoaa seuranta-, raportointi- ja arviointisuunnitelman** huomioiden ajankohtaiset alueelliset tarpeet sekä määrittelee palveluiden toteutumisen arviointia tukevat indikaattorit.

Suositus 1.4: Vastuutaho nimeää hyvinvointialueelle **vastuuhenkilön ja toimintayksiköihin vastinparit**, joilla on riittävä osaaminen ja asiantuntijuus. Vastuuhenkilö ja vastinparit yhteistyössä vastaavat vieroituksen toimintamallin muodostamisesta, toteutuksen koordinoinnista, kehittämisestä ja seurannasta.

2. Tietojohtaminen

Suositus 2.1: Vieroitustoiminnan **tuloksellisuutta seurataan, arvioidaan ja raportoidaan** systemaattisesti hyvinvointialueen hyvinvointikertomuksessa ja osana toiminnan suunnittelua ja kehittämistä.

Suositus 2.2: Toimintayksikön **itsearvioinnilla saadaan tietoa** yksikön omasta tupakasta ja nikotiinista vieroitustoiminnasta ja sen tuloksista kehittämistyössä hyödynnettäväksi.

Suositus 2.3: Tietojärjestelmien tuottajien kanssa varmistetaan, että tietojärjestelmä mahdollistaa tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön ja vieroitustoiminnan **rakenteisen kirjaamisen kansallisesti määritellyillä tietorakenteilla** (lisätietoa: www.thl.fi/tupakkavieroitus).

Suositus 2.4: Vastuuhenkilö ja vastinparit tuottavat yhteistyössä toimintayksikkö- ja tietojärjestelmäkohtaiset **ohjeistukset tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön ja vieroitustoiminnan rakenteisesta kirjaamisesta** alueella.

3. Osaamisen vahvistaminen

Suositus 3.1: Johto varmistaa, että henkilöstöllä on **riittävät valmiudet tunnistaa potilaan/asiakkaan nikotiiniriippuvuus** sekä auttaa ja kannustaa sitä vieroituksessa Käypä hoito -suosituksen mukaisin menetelmin.

Suositus 3.2: Hyvinvointialueen vastuuhenkilö varmistaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten **osaamisen vahvistamisesta** on tehty suunnitelma ja heille on vuosittain tarjolla koulutusta tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön puheeksi ottamisesta ja tunnistamisesta sekä vieroitusmenetelmistä ja rakenteisesta kirjaamisesta (esimerkiksi mini-interventio ja motivoiva haastattelu).

4. Viestintä

Suositus 4.1: Tupakka- ja nikotiinivieroituksen vastinparit toimintayksiköissä varmistavat, että **tieto** oman yksikön tupakasta ja nikotiinista vieroituksen toimintamallista **on helposti löydettävissä** ja tukipalvelut kuvataan Suomi.fi-palvelutietovarantoon tupakkavieroitus-pohjakuvauksen avulla.

Suositus 4.2: Hyvinvointialueen vastuuhenkilö huolehtii, että **selkeitä ja tarkoituksenmukaisia materiaaleja asiakastyöhön on saatavilla** ja viestintä- ja vaikuttamissuunnitelma on laadittu sisäiseen ja ulkoiseen viestintään.

Suositus 4.3: Viestinnässä huomioidaan eri kohderyhmät sekä hyödynnetään useita viestintäkanavia, kuten verkkosivuja, sosiaalista mediaa, tiedotteita, koulutuksia ja verkostoja. Perusviestinä on: **Meillä otetaan puheeksi tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö ja tarjotaan apua lopettamiseen. Käytämme Käypä hoito -suosituksen mukaisia tutkitusti toimivia vieroitusmenetelmiä.**

5. Hyvät käytännöt

Suositus 5.1: Hyvinvointialueiden tupakasta ja nikotiinista vieroituksen toimintamallit sovitetaan paikallisiin palvelukokonaisuuksiin. Toimintamalleihin sisältyy aina **mini-interventio, ohjaus tarvittaessa yksilö- tai ryhmätuen piiriin** ja näiden toimien kirjaaminen potilas- ja asiakastietojärjestelmiin.

Suositus 5.2: **Hyviä käytäntöjä jalkautetaan esimerkiksi verkosto- ja järjestöyhteistyössä.** Toimeenpano edellyttää käytäntöjen varmistamista, esteiden tunnistamista ja poistamista sekä onnistumisen seuranta.

Suositus 5.3: Digipalveluita (esim. Omaolo ja Terveyskylä) hyödynnetään osana palvelukokonaisuutta asiakkaan tarpeet huomioiden.

6. Erityisen tuen tarpeet

Suositus 6.1: Potilaan (esim. diabeetikot, sydän- ja verisuonitauteja sairastavat, syöpäpotilaat) vieroituksesta sovitaan, kun potilas saa tautidiagnoosin perusterveydenhuollossa tai erikoissairaanhoidossa. Vieroitusohjaus, hoito ja seuranta sovitaan yksilöllisellä vieroitussuunnitelmalla muihin perussairauteen liittyviin käynteihin tai leikkaushoitoon valmistautumiseen. **Vieroitus tukee kaikkien keskeisten kansansairauksien hoitoa.**

Suositus 6.2: **Vieroituksesta sovitaan äitiysneuvolassa** huomioiden myös puolison tupakointi altistumisen lähteenä. Vieroitusohjaus, hoito ja seuranta sovitaan yksilöllisellä vieroitussuunnitelmalla neuvolakäynteihin. Perheen nikotiinittomuutta tuetaan edelleen lastenneuvolassa. Nikotiinille ja tupakansavulle altistuminen raskaus- ja imetysaikana haittaavat lapsen kehitystä.

6. Erityisen tuen tarpeet (jatkuu)

Suositus 6.3: **Vieroitusohjaus, hoito ja seuranta sovitetaan yksilöllisellä vieroitus suunnitelmalla** osaksi muita mielenterveys- ja päihde- ja riippuvuuspalveluita. Tupakasta ja nikotiinista vieroitus ei haittaa muuta hoitoa, vaan voi tukea ja edistää sitä. Tupakointi lisää mielenterveys- ja päihdepotilaiden sairastavuutta ja kuolleisuutta.

Suositus 6.4: **Erityisesti heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevia tai runsaasti tupakoivia kannustetaan** osallistumaan yksilö- tai ryhmäohjaukseen tarjoamalla maksuttomia vieroituspalveluita ja/tai vieroituslääkkeitä. Vieroitushoidon kustannukset voivat olla este tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön lopettamiselle. Lääkehoidon korvausmahdollisuuksista (sairausvakuutus, toimeentulotuki) on tärkeää kertoa, myös sosiaalihuollon palveluissa.

Esimerkkejä tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön ja toimenpiteiden kirjaamisesta terveydenhuollossa

- Hyvinvointialueiden tietojärjestelmien on mahdollistettava keskeisten tietojen rakenteinen kirjaaminen.
- Tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön liittyviä tietoja kirjataan eri tietorakenteilla mm. seuraavien kansallisten otsikoiden alle: Diagnoosi, Hoidon syy, Toimenpiteet, Terveysteen vaikuttavat tekijät ja Fysiologiset mittaukset.
- Taulukkoon 1 on listattu kansalliselta koodistopalvelimelta löytyvät valtakunnallisesti käytettävät yhtenäiset tietorakenteet, joilla tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön ja siihen liittyvät toimenpiteet voi kirjata. Muut kansallisesti yhdenmukaiset tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön kirjaamiseen tarkoitetut tietokentät järjestelmätoimittajille on koottu Termetaan. Yleisohjeita tiedonhallintaan sosiaali- ja terveystalalla on saatavilla THL:n sivuilla.

Tietorakenne	Tunniste koodistopalvelimella	Yleiskuvaus ja huomioitavaa
THL – Tautiluokitus ICD-10: diagnoosit F17.1-F17.9 (vastaavasti Kuntaliitto – ICPC Perusterveydenhuollon luokituksen luokka P17)	F17 (vastaavasti P17)	Diagnoosiryhmä tupakan haitallisesta käytöstä tai tupakan aiheuttamasta riippuvuushäiriöstä. Huomioidaan tällä hetkellä hyvinvointialueiden sote-palvelujen tarveperustaisen rahoituksen laskennassa (4). Diagnoosikoodi tulisi voida kirjata pitkäaikaisluontoisena (AR/YDIN Pysyvyys), joka merkitään päättyneeksi, kun asiakas lopettaa tupakoinnin. Tupakointidiagnoosi on silti aina kirjattava, kun se on oleellinen kyseisessä hoitotapahtumassa.
AR/YDIN – Tupakointistatus	1.2.246.537.6.251	Nikotiinituotteiden käytön säännöllisyyden, käytön lopettamisen ja tupakansavulle altistumisen kirjaaminen.
THL – Tupakkatuote	1.2.246.537.6.2009	Käyttö eroteltaessa eri nikotiinituotteita ja tarvittaessa kirjattaessa useamman kuin yhden tuotteen käyttöä.
FinLOINC – Tupakointi kpl	8663–7	Asiakkaan ilmoittama tupakoinnin määrä, savukkeita vuorokaudessa.
FinLOINC – Tupakointi askivuosina	11366–2	Asiakkaan ilmoittama tupakoinnin määrä, askivuosina

AR/YDIN – Nikotiiniriippuvuustesti	1.2.246.537.6.250	Ns. Fagerströmin testin kahden kysymyksen versio. Tulostettava versio asiakastyöhön on saatavilla esimerkiksi THL:n ehkäisevän päihdetyön tietopaketista (5). Sivulta löytyy myös erityisesti nuorille tai satunnaisempaan käyttöön suunnatun HONC-testin tulostusversio. HONC-testiä tai muuta testiä käytettäessä tulos voidaan kirjata vapaana tekstinä.
THL – Toimenpideluokitus: OAB40 (Päihteisiin/riskikäyttäytymiseen liittyvä ohjaus), IHA11 (TUTH/Nikotiini), IHA22, (INTH/Mininikotiini), IHA30 (INTH/Tupakasta vieroitus)	OAB40, IHA11, IHA22, IHA30	OAB40 soveltuu yleiseen terveysneuvontaan ja ohjaukseen keskusteltaessa tupakoinnista erityisesti ehkäisevässä työssä, esimerkiksi silloin kun tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä ei ole. Huomioitavaa on, että tätä käytettäessä tupakointia koskevaa ohjausta ei voida erottaa päihteitä tai muuta riskikäyttäytymistä koskevasta ohjauksesta. Ohjauksen tarkempi sisältö voidaan kirjata vapaalla tekstillä. Tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön ehkäisyn ja lopettamisen tuen näkyväksi tekeminen onnistuu IHA-koodeilla. IHA11 kattaa tupakka- ja nikotiinituotteiden strukturoidun kartoituksen. IHA22 tuo esille tupakka- ja nikotiinituotteiden mini-intervention ja IHA30 mini-interventiota laajemmin vieroitusohjauksen.

ESIMERKKI 1:	
<i>Asiakas hakeutuu vastaanotolle. Häneltä kysytään käyttäkö hän tupakka- tai nikotiini tuotteita tai altistuuko hän säännöllisesti tupakansavulle.</i>	
KIRJATTAVA TIETO	KIRJAAMISEN TIETORAKENTEITA
TUPAKKA- JA MUIDEN NIKOTIINITUOTTEIDEN KÄYTÖN STRUKTUROITU KARTOITUS	
	- THL – Toimenpideluokitus: IHA 11, TUTH/Nikotiini
TUPAKOINTI	
Päivittäin	- THL – Tautiluokitus ICD-10: F17 soveltuva alaluokka <ul style="list-style-type: none"> o (Vastaavasti Kuntaliitto – ICPC Perusterveydenhuollon luokitus: P17 Tupakointi) - AR/YDIN – Tupakointistatus: Päivittäin - Tarvittaessa voidaan kirjata lisätietoja, kuten FinLOINC-askivuodet.
Satunnaisesti, mutta merkittävästi (esim. viikoittain)	- THL – Tautiluokitus ICD-10: F17 soveltuva alaluokka <ul style="list-style-type: none"> o (Vastaavasti Kuntaliitto – ICPC Perusterveydenhuollon luokitus: P17 Tupakointi) - AR/YDIN – Tupakointistatus: Satunnaisesti
Lopettanut	- F17/P17 pitkäaikaisdiagnoosi kirjataan päättyneeksi - AR/YDIN – Tupakointistatus: Lopettanut - Tupakka- tai nikotiini tuotteen käytön lopetus: Pvm (Ajankohta voidaan tallentaa päivämäärän, kuukauden tai vuoden tarkkuudella)
Ei koskaan tupakoinut merkittävästi	- AR/YDIN – Tupakointistatus: Ei koskaan
NUUSKA, SÄHKÖSAVUKE, MUU TUPAKKA- TAI NIKOTIINITUOTE (ESIM. NIKOTIINIPUSSI)	
Päivittäin	- THL – Tupakkatuote: Nuuska/Sähkösavuke/Muu - AR/YDIN: Tupakointistatus: Päivittäin
Satunnaisesti, mutta merkittävästi (esim. viikoittain)	- THL – Tupakkatuote: Nuuska/Sähkösavuke/Muu - AR/YDIN: Tupakointistatus: Satunnaisesti
Lopettanut	- THL – Tupakkatuote: Nuuska/Sähkösavuke/Muu - AR/YDIN: Tupakointistatus: Lopettanut

YHTEISKÄYTTÖ (ESIM. TUPAKOINTI JA SÄHKÖSAVUKE)	
Tupakointi satunnaisesti mutta merkittävästi (esim. viikoittain), sähkösavukkeen päivittäinen käyttö	Tupakointi: <ul style="list-style-type: none"> - THL – Tautiluokitus ICD-10: F17 soveltuva alaluokka (Vastaavasti Kuntaliitto – ICPC Perusterveydenhuollon luokitus: P17 Tupakointi) - AR/YDIN – Tupakointistatus: Satunnaisesti Sähkösavuke: <ul style="list-style-type: none"> - THL – Tupakkatuote: Sähkösavuke - AR/YDIN – Tupakointistatus: Päivittäin
NIKOTIINIPURUKUMI TAI MUU NIKOTIINIKORVAUSHOITO	
Nikotiinikorvaushoito valmisteen käyttö	- AR/YDIN - Kyllä/Ei/Ei tietoa
ALTISTUMINEN TUPAKANSAVULLE	
Päivittäin esimerkiksi työpaikalla	- THL – Tautiluokitus ICD-10: Z58.7 Altistuminen tupakansavulle - AR/YDIN Tupakointistatus: Passiivinen - Altistumisen määrä päivässä arviointihetkellä - Altistumisen alkamisajankohta
RIIPPUVUUDEN ARVIOINTI	
	Jos tupakoi päivittäin: <ul style="list-style-type: none"> - AR/YDIN Nikotiiniriippuvuustesti Jos käyttää muuta tupakka- tai nikotiini tuotetta, tai käyttö on satunnaisempaa: <ul style="list-style-type: none"> - Testin tai mittarin tunniste tai nimi - Testituloksen tulkinta - Tupakka- tai nikotiini tuotteen määrä päivässä arviointihetkellä (esim. 2 kpl) (FinLOINC) - Tupakka- tai nikotiini tuotteen käytön aloitus: Pvm (Ajankohta voidaan tallentaa päivämäärän, kuukauden tai vuoden tarkkuudella.) - Tarvittaessa voidaan kirjata lisätietoja, kuten lopettamisyritysten määrä.

ESIMERKKI 2:

Tehdään mini-interventio Käypä hoito -suosituksen sisältöisenä (5A-malli). Selvitetään päivittäin tai satunnaisesti tupakka- ja nikotiinituotteita käyttäviltä lopettamishalukkuus, annetaan lopettamiskehotus ja ohjataan tarvittaessa soveltuvan tuen piiriin. (6)

KIRJATTAVA TIETO**KIRJAAMISEN TIETORAKENTEITA****TUPAKKA- JA NIKOTIINITUOTTEIDEN KÄYTÖN MINI-INTERVENTIO**

- THL – Toimenpideluokitus: IHA 22, INTH/Mininikotiini

ESIMERKKI 3:

Tehdään lopettamis-/vieroitussuunnitelma yhdessä asiakkaan kanssa. Annetaan tupakasta vieroitusohjausta yksilö- tai ryhmämuotoisesti. Ohjataan ja tuetaan vieroituksessa yksilöllisen tarpeen mukaisilla seurantavastaanotoilla esimerkiksi leikkaukseen valmistauduttaessa, pitkäaikaissairauden hoitokäynneillä tai muun elintapaohjauksen yhteydessä.

KIRJATTAVA TIETO**KIRJAAMISEN TIETORAKENTEITA****TUPAKKA- JA NIKOTIINIRIIPPUVUUDEN HOITO MINI-INTERVENTIOTA LAAJEMMALLA INTERVENTIOLLA**

- THL – Toimenpideluokitus: IHA 30, Tupakasta vieroitus

Jatkuu

- Taulukko 2 kokoaa esimerkkejä, jotka on tarkoitettu avuksi kirjaamista koskevan toimintamallin rakentamiseen hyvinvointialueen järjestelmätoimittajan kanssa.
- Toimintamallissa on tarpeen huomioida eri ammattiryhmien käytettävissä olevat rakenteet sekä toimintayksikköjen erilaiset tieto- ja seurantatarpeet (esim. kaikille yhteinen taso sekä tarvittava tarkempi seuranta tietyissä toimintayksiköissä).
- Alueellinen malli tulee sovittaa yhteen FinCC hoidon tarve- ja toimintoluokituksen kanssa silloin kun FinCC on käytössä hoitotyön kirjaamisen tietosisältönä.

ESIMERKKI 1:	
<i>Asiakas hakeutuu vastaanotolle. Häneltä kysytään käyttäkö hän tupakka- tai nikotiinituotteita tai altistuuko hän säännöllisesti tupakansavulle.</i>	
KIRJATTAVA TIETO	KIRJAAMISEN TIETORAKENTEITA
TUPAKKA- JA MUIDEN NIKOTIINITUOTTEIDEN KÄYTÖN STRUKTUROITU KARTOITUS	
	- THL – Toimenpideluokitus: IHA 11, TUTH/Nikotiini
TUPAKOINTI	
Päivittäin	- THL – Tautiluokitus ICD-10: F17 soveltuva alaluokka <ul style="list-style-type: none"> o (Vastaavasti Kuntaliitto – ICPC Perusterveydenhuollon luokitus: P17 Tupakointi) - AR/YDIN – Tupakointistatus: Päivittäin - Tarvittaessa voidaan kirjata lisätietoja, kuten FinLOINC-askivuodet.
Satunnaisesti, mutta merkittävästi (esim. viikoittain)	- THL – Tautiluokitus ICD-10: F17 soveltuva alaluokka <ul style="list-style-type: none"> o (Vastaavasti Kuntaliitto – ICPC Perusterveydenhuollon luokitus: P17 Tupakointi) - AR/YDIN – Tupakointistatus: Satunnaisesti
Lopettanut	- F17/P17 pitkäaikaisdiagnosi kirjataan päättyneeksi - AR/YDIN – Tupakointistatus: Lopettanut - Tupakka- tai nikotiinituotteen käytön lopetus: Pvm (Ajankohta voidaan tallentaa päivämäärän, kuukauden tai vuoden tarkkuudella)
Ei koskaan tupakoinut merkittävästi	- AR/YDIN – Tupakointistatus: Ei koskaan
NUUSKA, SÄHKÖSAVUKE, MUU TUPAKKA- TAI NIKOTIINITUOTE (ESIM. NIKOTIINIPUSSI)	
Päivittäin	- THL – Tupakkatuote: Nuuska/Sähkösavuke/Muu - AR/YDIN: Tupakointistatus: Päivittäin
Satunnaisesti, mutta merkittävästi (esim. viikoittain)	- THL – Tupakkatuote: Nuuska/Sähkösavuke/Muu - AR/YDIN: Tupakointistatus: Satunnaisesti
Lopettanut	- THL – Tupakkatuote: Nuuska/Sähkösavuke/Muu - AR/YDIN: Tupakointistatus: Lopettanut

YHTEISKÄYTTÖ (ESIM. TUPAKOINTI JA SÄHKÖSAVUKE)	
Tupakointi satunnaisesti mutta merkittävästi (esim. viikoittain), sähkösavukkeen päivittäinen käyttö	Tupakointi: <ul style="list-style-type: none"> - THL – Tautiluokitus ICD-10: F17 soveltuva alaluokka - (Vastaavasti Kuntaliitto – ICPC Perusterveydenhuollon luokitus: P17 Tupakointi) - AR/YDIN – Tupakointistatus: Satunnaisesti Sähkösavuke: <ul style="list-style-type: none"> - THL – Tupakkatuote: Sähkösavuke - AR/YDIN – Tupakointistatus: Päivittäin
NIKOTIINIPURUKUMI TAI MUU NIKOTIINIKORVAUSHOITO	
Nikotiinikorvaushoitovalmisteen käyttö	- AR/YDIN - Kyllä/Ei/Ei tietoa
ALTISTUMINEN TUPAKANSAVULLE	
Päivittäin esimerkiksi työpaikalla	- THL – Tautiluokitus ICD-10: Z58.7 Altistuminen tupakansavulle - AR/YDIN Tupakointistatus: Passiivinen - Altistumisen määrä päivässä arviointihetkellä - Altistumisen alkamisajankohta
RIIPPUVUUDEN ARVIOINTI	
	Jos tupakoi päivittäin: <ul style="list-style-type: none"> - AR/YDIN Nikotiiniriippuvuudesta Jos käyttää muuta tupakka- tai nikotiinituotetta, tai käyttö on satunnaisempaa: <ul style="list-style-type: none"> - Testin tai mittarin tunniste tai nimi - Testituloksen tulkinta - Tupakka- tai nikotiinituotteen määrä päivässä arviointihetkellä (esim. 2 kpl) (FinLOINC) - Tupakka- tai nikotiinituotteen käytön aloitus: Pvm (Ajankohta voidaan tallentaa päivämäärän, kuukauden tai vuoden tarkkuudella.) - Tarvittaessa voidaan kirjata lisätietoja, kuten lopettamisyritysten määrä.

Kiitos!

Tuija Ylitörmänen
Erityisasiantuntija, TtT, sh
Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yksikkö
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

Puh. (+358)29 524 8507
tuija.ylitormanen(at)thl.fi

13.3.2024

